

SZEGHYOVÁ, BLANKA:
SÚDNICTVO A SÚDNA PRAX V MESTÁCH
PENTAPOLITANY V 16. STOROČÍ.
VEDA, VYDAVATELSTVO SLOVENSKEJ AKADEMIE
VIDEĽ, BRATISLAVA 2016, 185 S.
ISBN 978-80-224-1499-9.

Josef Vacek

Publikace *Súdnictvo a súdna prax v mestách Pentapolitany v 16. storočí* Blanky Szeghyové vychází z disertační práce obhájené v roce 2004 na Historickom ústave Slovenskej Akadémie vied. Pentapolitana byl latinský název pro uskupení pětice měst Košice, Levoča, Bardejov, Prešov a Sabinov. Blanka Szeghyová, působící v současné době ve Slovenskej akademii vied v Bratislavě, se dlouhodobě věnuje dějinám kriminality v širokém slova smyslu, a to pro období raného novověku.

Kniha má mimo krátkého úvodu a závěru celkem sedm kapitol. V první z nich autorka shrnuje dosavadní stav bádání, představuje použité prameny a metodologii své práce. Ve druhé části je již přikročeno k představení soudnictví v Uhersku v 16. století, a to především po stránce organizační. Třetí kapitola se již věnuje organizaci městského soudnictví v Pentapolitaně a tamním specifikům. Následuje krátký popis procesních postupů, když jsou představeny procesní principy akuzační a inkviziční, aby posléze bylo přikročeno k nejrozsáhlejší části knihy, totiž představení jednotlivých skupin deliktů. Šestá kapitola pojednává o užívaných trestech a sankcích. Poslední část je pak exkurzem do mentality měšťana 16. století, který je sestaven na základě analýzy soudních zápisů.

V první řadě je nutno upozornit na náročnou práci s prameny, když tyto jsou psány latinou a starou němčinou. Jednalo se především o knihy vedené při soudech, ve kterých byly evidovány případy jak soukromé, tak i trestněprávní povahy, současně autorka využívá i desítky dalších knih a sešitů – především různé účetní knihy, kam se soudní praxe částečně promítala. B. Szeghyová si je současně vědoma limitů těchto pramenů, které se zachovaly značně mezerovitě, což jí však nebrání v tom, aby je podrobila podrobné kritice a dle možností vzájemně propojila.

Kladně lze hodnotit i část, ve které je představen přehledný obraz uherického soudnictví v 16. století. Autorka postupuje při popisu systematicky,

a to od centrálních soudních institucí, přes územní soudní správu a partiikulární soudnictví až po soudnictví městské. Následně je věnován prostor vztahu soudní praxe a dobového práva. Při zkoumání tohoto fenoménu je nutné si uvědomit, že v soudních rozhodnutích zpravidla nebývají odkazy na konkrétní ustanovení konkrétního právního předpisu, což sice použití těchto předpisů nevylučuje, avšak komplikuje to v daném případě identifikaci užitého pramene práva.¹

Zajímavý je vhléd do fungování Pentapolitany, který je nabízen ve třetí kapitole. Na jedné straně je popisována obecná struktura městské samosprávy svobodných měst, na druhé straně jsou však některé instituty promítány na praxi jednotlivých měst Pentapolitany, takže daná struktura či hierarchie městských orgánů nezůstává pouze v obecné rovině, nýbrž je zasazena do specifických poměrů daného prostředí.

Patrně nejnosnější je pátá kapitola, ve které jsou jednotlivě uvedeny a popsány hlavní skupiny deliktů, které jsou zachyceny v soudních knihách jednotlivých měst. Při rozčlenění deliktů vycházela autorka z dnes již klasické Pánkovy klasifikace trestných činů (či šířeji deliktů), totiž rozdělení do osmi okruhů trestných činů, které sama poněkud modifikovala v závislosti na získaných datech. V důsledku této modifikace se tak nejprve uvádí skupina méně závažných deliktů (ty dále dělí na agendu spornou a nespornou), na kterou navazuje popis trestní praxe u jednotlivých závažnějších deliktů. Následně je představena samostatná kategorie mravnostních deliktů, v rámci které je opět jednotlivě pojednáno o konkrétních deliktech. Na závěr, poněkud nelogicky, je dán prostor i čarodějnictví a magii – tuto část by bylo možno napojit spíše k ostatním závažnějším deliktům, neboť svým obsahem nespadají do skupiny deliktů mravnostních.

V rozboru, který autorka ke každému deliktu či skupině deliktů předkládá, je uvedeno vždy několik případů, které soudy v Pentapolitaně v dané věci rozhodovaly. Díky tomuto postupu je možné zjistit, jak široká byla škála činů, které se dostaly před soudní instance. To je, na rozdíl od řady případových studií, přínosné v tom, že je zde dán určitý kontext a současně je možné spatřit meze toho, co společnost v dané době a prostoru tolerovala, případně jakým způsobem je trestala.

Za poměrně zásadní je možno označit zjištění autorky, že došlo-li k usmrcení člověka, je zpravidla velice obtížné či zřehla nemožné z pramenů vyčíst, zda se jednalo o vraždu či zabití. Rozdíl pro souzeného mohl být z hlediska trestu fatální, přesto není odpověď vždy jasná. To mj. může být způsobeno

¹ Tento jev, kdy se v soudních rozhodnutích zpravidla neobjevují odkazy na prameny práva, je typický i pro české prostředí.

i dalším jevem, kterého si B. Szeghyová všímá, tentokrát ve spojení s tresty za infanticidium, totiž že v případě nedostatku důkazů se přistupovalo k jistému kompromisnímu řešení, totiž že trest sice udělen byl, avšak mírnější, než bylo za daný čin obvyklé. Další zajímavá a důležitá zjištění snáší autorka v rozboru jednotlivých deliktů.

Sankce za spáchání deliktu pak autorka dělí do několika skupin. Vedle náhrady škody, pokut a jiných (obdobných) postihů jsou identifikovány tresty vězení, vyhnání z města, dále pak tresty fyzické, dehonestující a mrzačící a trest smrti. Toto dělení je však problematické, neboť málokdy existovala jasná dělící čára mezi jednotlivými skupinami či druhy trestů. Například u trestu vynášení hnoje či výkalů z konkrétní ulice k bráně, který je zařazen do skupiny „náhrady škody, pokuty a jiné postihy“, autorka správně konstatuje, že v něm lze hledat současně potupující charakter. Je však otázkou, zda právě potupa a ztráta cti nebyly předně tím, co mělo odsouzence postihnout. Vycházejí z obecného předpokladu, že čest byla tím nejcennějším, co člověk raného novověku měl, je třeba brát v potaz, dle mého názoru, předně tuto variantu. Obdobně u dalších trestů, které probíhaly na veřejnosti, totiž zpravidla docházelo k újmě na cti, potupení, které ovšem mohlo být zároveň trestem hlavním, a samotné vykopání určitého množství země u hradeb či vyvezení hnoje tak představovaly pouze ekonomický přínos města.

Pokud se týká trestu vyhnání z města, to bývalo obvykle vymezeno jednak časově (na jak dlouho), jednak prostorově (v jaké minimální vzdálenosti od města se musí dotýčný zdržovat). S autorkou se lze shodnout na tom, že pakliže byl trest uložen na dobu 100 či 101 let, pak nelze brát tuto hodnotu doslovně, nýbrž spíše v symbolické rovině a jednalo se v praxi o věčné vypořádání. V tomto ohledu by mohlo být zajímavé ověřit, zda se trest v nějaké podobě nepřenášel i na potomky odsouzených a zda tedy nemohl trest postihnout symbolicky i další pokolení.

Obdobně tomu bylo jistě v případech, kdy byla pro odsouzence stanovena minimální vzdálenost od města na 100 mil, kde šlo o nadsázku či symbolické určení, že má být odsouzenec od města co nejdále. Ovšem ani kratší vzdálenosti nejsou neproblematické. Nabízí se totiž otázka, jakou pravomoc měla města k vynucování takového zákazu k dispozici. Byla-li vzdálenost vyměřena, jak v práci uvedeno, na 10, 12 či 20 mil, zasahoval tento zákaz i na území pod správou jiných pozemkových vrchností. Na těch nebylo jistě možné bez dalšího vymáhat pravomoc města ležícího desítky kilometrů daleko. Nabízí se tedy, že určení vzdálenosti, v jaké se má trestanec od města zdržovat, bylo vždy v symbolické rovině.

Práce má pro českého čtenáře význam i z hlediska možné komparace trestní práce 16. století. V práci lze nalézt řadu styčných bodů pro srovnání – autorka koneckonců místy odkazuje na právo užívané v českých zemích. Prostor pro srovnávání s českým (či jiným) prostředím lze nalézt například v druzích ukládaných trestů či činech, které byly trestány, ale i ve způsobu, jakým byla organizována městská správa. Kniha tak může být základem pro vytvoření srovnávací studie se zaměřením na soudnictví a městské právo v 16. století. Další využití navrhuje autorka sama v závěru své práce, totiž k výzkumu dějin mentalit či dějin každodennosti.

Je možno konstatovat, že práce, byť vydána s relativně velkým odstupem od jejího napsání, je ve svých závěrech stále platná a přínosná. Je však poněkud na škodu, že autorka alespoň do přehledu literatury nedoplnila studie, které byly publikovány po obhajobě její disertační práce v roce 2004. Jelikož však práce vychází takřka výlučně z primárních pramenů, není to v tomto případě závažný nedostatek. Dílčí analýzy, které B. Szeghyová v jednotlivých kapitolách provádí, jsou provedeny důsledně a na základě bezpečné znalosti pramenů. Struktura práce je logická a text na sebe dobře navazuje, knihu tak lze doporučit k přečtení i laické veřejnosti se zájmem o dějiny trestní praxe a soudnictví v raném novověku.

Bc. et Bc. Josef Vacek
Máchova 920
256 01 Benešov
Česká republika
e-mail: jose.vacek@gmail.com